

Sociologové o socialistické industrializaci Slovenska

Sekce sociologie práce Slovenské sociologické společnosti organizuje již tradičně celostátní kolokvia s mezinárodní účastí: v r. 1966 k tématu *Sociologie práce*, r. 1969 k tématu *Sociologické aspekty mobility pracovních sil* a ve dnech 1.—5. 3. 1971 v Piešťanech k tématu *Společenské problémy industrializace Slovenska*. Toto poslední kolokvium bylo věnováno 50. výročí založení KSČ a dokumentovalo úspěchy československé marxisticko-leninské sociologie práce. Vzhledem k širší tematice (přes 50 přihlášených referátů, z toho 23 ze zahraničí) a společenské závažnosti se přípravy kolokvia zúčastnilo i předsednictvo Slovenské sociologické společnosti a Sociologický ústav SAV.

Jednání se zaměřilo na pět tematických okruhů: na všeobecné problémy sociálních důsledků industrializace (první den), sociální důsledky industrializace v socialistických zemích (druhý den), sociální důsledky industrializace Slovenska (třetí den), aplikaci teorie a výzkumů o sociálních důsledcích industrializace (čtvrtý den). Poslední den byl tradičně dnem podnikových sociologů.

Po úvodním slově předsedy Slovenské sociologické společnosti Juraje Zvary přednesl akademik A. Sirácky projev zaměřený na kritický rozbor vývoje marxisticko-leninského sociologického a filosofického myšlení na Slovensku z aspektu upevňování teoretického základu a ideologie KSČ. Analyzoval činnost a vliv prvních marxistických teoretiků na Slovensku do roku 1945 i vývoj po roce 1945. Ukázal střet dvou koncepcí — koncepce filosofie a vědy úzce spjaté se základními společenskými a politickými socialistickými změnami a koncepce filosofie a vědy „čistě“. Tato druhá nedokázala čelit únikovým tendencím, zanedbávání principu třídnosti a blížila se hranicím revisionismu. Za klad tohoto období lze považovat alespoň to, že se začala rozvíjet sociologie jako teoreticko-empirická věda o společnosti a že se nenaružilo spojení sociologie s filosofií a vědeckým komunismem. Historický materialismus se považoval za všeobecnou teorii a metodologii všech společenských věd, což bylo třeba obhajovat bojem na dvou frontách. Tato koncepce je dnes ve shodě s přístupem sovětských filosofů a sociologů. U nás však mnozí podlehlí iluzi, že v ideové sféře může existovat koexistence a konvergence, a uváděli do marxistického myšlení nové pojmy, které neměly svůj ekvivalent v marxismu-leninismu. V našem společenskovědním i filosofickém myšlení je po-

třebná principiální výměna názorů z hlediska potřeb společnosti.

Za vládu SSR pozdravil účastníky ministr práce a sociálních věcí Dezider Kroscány. Podal krátký náčrt industrializace Slovenska v rámci ČSSR a konstatoval, že v důsledku strukturních změn vyvolaných industrializací se zařadilo Slovensko mezi průmyslově vyspělé země. V oblasti sociální politiky očekává naše společnost, jak řekl, kvalifikovanou spolupráci sociologů.

Zásadní a celé další jednání orientující příspěvek vyslovil ředitel Sociologického ústavu SAV Jozef Hrabina. Uvedl, že proces industrializace zasáhl všechny oblasti života. Dále sledoval zejména její vliv na změny třídní a sociální struktury společnosti. Zvláště analyzoval 1. revoluční mocensko-třídní přesuny, za nichž přešla moc do rukou dělnické třídy, 2. znárodnění kapitalistických podniků a velkostatkářské půdy, 3. združstevnění malovýroby, jímž se zcela odstranilo soukromé vlastnictví.

Období 1945—1948 charakterizoval jako přípravné období budování socialismu, a to jak politicko-mocensky, tak sociálně ekonomicky i materiálně. Akty zestátnění průmyslu aylvlastnění velkostatkářského vlastnictví v roce 1948 znamenaly začátek přechodu od kapitalismu k socialismu a rozhodly o směru hlubokých a trvalých změn v třídní struktuře. Po dovršení procesu združstevnění se vytvořila socialistická sociální struktura: dělnická třída se stala vedoucí — sama zároveň prošla složitými změnami, změnilo se její vnitřní i profesionální složení i hranice s jinými třídami. Buržoazie byla likvidována jako třída. Vznikla nová třída družstevního rolnictva, obdobné změny nastaly i u městských malovýrobců. Vznikla skupina socialistické inteligence a změnilo se její vnitřní složení. Autor dokumentoval tyto procesy bohatým statistickým materiálem.

Dále srovnával dva druhy industrializace, kapitalistickou a socialistickou, a dotkl se některých příčin vzniku tzv. teorie konvergence. Industrializace dostává socialistický charakter jen tehdy, když se v předstihu či paralelně mění i kapitalistické výrobní a třídní vztahy na socialistické. Za hlavní sociální důsledek procesu industrializace v ČSSR označil přeměnu Slovenska na průmyslově vyspělou zemi s rozvinutým socialistickým zemědělstvím, což nazval „komplexním sociálním důsledkem industrializace“, zahrnujícím celou řadu kvalitativních sociálních přeměn. V závěru uvedl, že revoluční zásahy do sociálního systému Slovenska vedly k odstranění antagonistických tříd a industrializace pak ze-

jména ke zmenám v poropcích tčhto tříd a skupin. Analyzoval existující třídý socialistické společnosti a kritizoval některé názory o likvidování tříd za socialismu, které měly nejen teoretický, nýbrž i praktickopolitický charakter a vedly k rozkladnému procesu v letech 1968–9.

Jožef Mihálik (VŠE Bratislava) přednesl referát *K mezinárodním aspektům zkoumání sociálně ekonomického vývoje ve vztahu k industrializaci*. Vyzdvihl tři problémy k výzkumu: sociálně ekonomický vývoj a jeho vztah k industrializaci, sociální předpoklady, překážky a důsledky industrializace v rámci sociálně ekonomického vývoje a sociální plánování a jeho vztah k celkovému plánu rozvoje. Zejména část o sociálním plánování byla velmi podnětná. Ukázal, že jde o nový a v mnohem nevyjasněný problém. Někteří uvádějí, že sociální plánování překrývá veškerou společenskou činnost a ekonomické je pouze jeho součástí. Ekonomové zas včleňují sociální plánování obvykle do hospodářského plánu. Autor rozvinul svou koncepci, že společenský vývoj se uskutečňuje v jednotě, zahrnující jak ekonomický, tak i sociální rozvoj, takže i plánování se má realizovat jako jedna sociálního a ekonomického plánování v rámci celistvého plánu rozvoje společnosti. Sociální plánování nelze redukovat jen na činnosti sociologických pracovišť na úrovni mezoféry a mikroféry. Integroujícím činitelem je v podstatě zvyšování životní úrovně jako hlavní cíl rozvoje. Specifikum sociálního plánování nutno hledat v úkolu zlepšit sociální strukturu společnosti a podporovat progresivní sociálně ekonomické změny, které podmiňují racionální a efektivní využívání existujících lidských a materiálních zdrojů pro soustavné zvyšování životní úrovně lidu.

František Kutta a Vojtěch Tlustý z Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV vypracovali referát *Sociologické aspekty dlouhodobé prognózy vývoje hospodářství v ČSSR*. Ústřední myšlenkou je, že dnešní stupeň vývoje socialistické společnosti, kvantitativní změny ve výrobě souvisící s počátky vědeckotechnické revoluce i nové potřeby centrálního plánování a řízení vyžadují stále více chápat socialistické plánování jako sociální plánování. Dnes se však toto redukuje v podstatě na technickou a ekonomickou stránku společenské existence. Sociální změny pak se objevovaly víceméně jako důsledek hospodářského rozvoje. Ve skutečnosti je technický a ekonomický systém každé společnosti subsystémem celkového sociálního systému a fungování ekonomické struktury je v mnohonásobných vazbách s celkovou sociální strukturou. Autoři zdůraznili význam stanovení, vyjasnění a plánování společenských cílů, hledání prostředků k jejich dosažení i plánovitému vytváření socialistické hodnotové orientace lidí.

Jaroslav Kohout (fakulta řízení VŠE Praha) ve svém příspěvku *Socialistická industrializace a socialističtí organizátoři* zkoumal úlohu sociologa a sociálního psychologa v procesu analýzy sociálních jevů industrializace. Zdůraznil především studium sociálních skupin a jejich dynamiky v závislosti na industriali-

zaci. Blíže analyzoval skupinu vedoucích hospodářských pracovníků, kteří ve výzkumech sami vyžadují vyšší kvalifikaci společenskovědnou (zejména teorie řízení, sociologie a psychologie). Navrhl také zavedení výuky těchto oborů na technických i ekonomických školách.

Vlivem industrializace na národnostní otázku se zabýval Juraj Zvara (VŠE Bratislava). Zkoumal zvláště vliv industrializace na proces formování národů za socialismu, dále na vztahy mezi národy a národnostními skupinami. Ukázal na proces a stupeň vyrovnávání třídní sociální struktury národů a národnostních menšin u nás.

Velikým kladem kolokvia bylo vystoupení celé řady delegátů ze socialistických zemí. E. Florea (AV RSR) se zabývala národnostní otázkou v Rumunsku, H. Taubert (Ústav společenských věd při ÚV SED), R. Stollberg (Universita Halle), G. Bohring (Universita Merseburg), F. H. Schröder (AV Berlín), A. Klein (Universita Rostock) a dr. G. Pietrzynski (Berlín) analyzovali socialistickou industrializaci na základě zkušeností NDR. I. Dončev (AV Sofia) a K. Dimitrov ukázali změny třídní struktury v Bulharsku. J. Szczepański (AV Warszawa) a J. Kulpińska (docentka university v Lodži) informovali plénou o konkrétních sociologických výzkumech v Polsku i o přípravě podnikových sociologů v Lodži. O maďarských zkušenostech referoval T. Laky, K. Hanak, Z. Szille.

Je třeba litovat, že omezený rozsah zprávy nedovolí blíže charakterizovat, ba ani v úplnosti vyjmenovat všechny referenty a jejich diskusní příspěvky. Velikou pozornost vzbudila vystoupení V. Čecha (VŠS Plzeň), věnovaná racionalizaci. J. Jančovičové a K. Podolákové (SÚ SAV), jejichž referáty spolu s některými vystoupeními podnikových sociologů vysoce ocenil i prof. Szczepański jako velmi konkrétní a zasvěcené, J. Pichni (FF UK) a J. Koláře (VŠE Praha), se zajímavými teoretickými přístupy. o bohaté výzkumy se opírající referáty J. Magaly (VUES Bratislava), D. Sagary (VÚEPVŽ Bratislava), A. Eliáše (VŠT Bratislava), J. Zemka (SAV Bratislava), T. Ando, (VSP Nitra) a mnohé jiné.

M. Katriak (SAV) a S. Milly (VŠE Bratislava) — předseda sekce sociologie práce Slovenské sociologické společnosti) připravili pro jednání brožuru *Sociologický výzkum* o 250 s. Je myšlena jako pomoc pro podnikové sociology, jejichž jednání v posledním dnu uvedl referát Ing. K. Barteka z ministerstva práce a sociálních věcí SSR. Diskuse i v tomto závěrečném dnu byla mimořádně živá a ukázala na trvalou potřebu takovéto výměny zkušeností sociologů v praxi s teoretiky.

Kolokvium prokázalo potřebu interdisciplinárního přístupu k hodnocení tak složitých sociálních jevů, jako např. industrializace. Přispělo k dalšímu upevnění tolik potřebných pracovních kontaktů sociologů socialistických zemí. Proto se můžeme těšit na sborník, který bude vydán ještě v tomto roce v Bratislavě.

Sigfrid Milly, Jaroslav Kohout